

Інформаційна довідка МДГ № 13

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ І ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ З МЕТОЮ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Закон «Про міліцію» 1990 року уповноважує працівників міліції застосовувати, за певних обставин, фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю.¹

Застосування спеціальних засобів

Працівники міліції мають право застосовувати наручники, гумові кийки, слезоточиві речовини, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини та інші спеціальні засоби.

Порядок застосування спеціальних засобів особовим складом міліції з метою охорони громадського порядку регулюється постановою Ради Міністрів УРСР № 49 від 27 лютого 1991 року «Правила застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку» («Правила»)².

Правила визначають цілі та межі застосування спеціальних засобів. Вони передбачають, що рішення про застосування спеціальних засобів приймається посадовою особою, відповідальною за забезпечення громадського порядку або керівником конкретної операції. Працівники міліції, які діють індивідуально, можуть прийняти таке рішення самостійно. Вони повинні звітувати в письмовому вигляді безпосередньому керівникові про застосування таких засобів із зазначенням того, коли, де, проти кого і за яких обставин застосовувалися спеціальні засоби та до яких наслідків це призвело. Працівник міліції зобов'язаний негайно повідомляти безпосередньому керівникові про поранення або загибель у результаті використання спеціальних засобів, з подальшим інформуванням прокурора.

Правила також містять перелік спеціальних засобів й умов використання деяких спеціальних засобів. Отже, заборонено завдавати ударів по голові, шиї, ключичній ділянці, животу або статевих органах гумовим кийком; окрім цих частин тіла, заборонено використовувати пластиковий кийок для нанесення ударів по сонячному сплетінню, по нирках та копчику (пункт 12). Шумові гранати слід використовувати на відстані більше двох метрів від особи (пункт 13). Водомети не можуть застосовуватись при температурі нижче нуля градусів (пункт 16). Спеціальні засоби, що містять слезоточиві речовини, не можуть бути використані для прицільної стрільби і не можуть бути направлені безпосередньо у натовп (пункт 17).

22 січня 2014 року Кабінет Міністрів прийняв дві постанови, якими вносилися зміни до Правил. Постанова № 13 доповнила перелік видів газових та шумових гранат, який викладений у Правилах.³ Постанова № 14 скасувала заборону на використання водометів при температурі нижче нуля, що містилась в пункті 16 Правил.⁴

22 січня 2014 року постановою № 12 Кабінету Міністрів України було затверджено «Порядок проведення додаткових заходів захисту безпеки громадян».⁵ Постанова передбачає, що за певних обставин, таких як наявність інформації про

¹ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-12/page2>.

² <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/49-91-%D0%BF>.

³ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/13-2014-%D0%BF>.

⁴ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/14-2014-%D0%BF>.

⁵ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/12-2014-%D0%BF>.

можливе порушення громадського порядку, загрозу актів екстремізму і порушень закону під час проведення демонстрацій, правоохоронні органи можуть вживати таких додаткових заходів, як введення тимчасових обмежень руху транспортних засобів та доступу громадян до певних місць і об'єктів.

Кабінет Міністрів України своєю Постановою № 191 від 18 червня 2014 року скасував усі три постанови, прийняті 22 січня 2014 року.⁶

Застосування вогнепальної зброї

Закон «Про міліцію» 1990 року дозволяє застосування вогнепальної зброї як крайнього заходу за певних обставин, вичерпний перелік яких міститься в самому законі. Серед таких обставин – використання вогнепальної зброї для захисту громадян від нападу, що загрожує їхньому життю і здоров'ю, а також звільнення заручників, для відбиття нападу на працівника міліції або членів його сім'ї, якщо їхньому життю або здоров'ю загрожує небезпека, для відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, жилі приміщення, приміщення державних і громадських установ, для затримання особи, яка вчинила злочин і яка намагається втекти, для затримання особи, яка чинить збройний опір, а також озброєної особи, яка загрожує життю чи здоров'ю працівника міліції, а також у районі проведення антитерористичної операції.

Закон «Про міліцію» 1990 року забороняє використовувати вогнепальну зброю під час значного скупчення людей, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи.

Наказ № 141 Міністерства внутрішніх справ від 27 березня 2008 року регулює порядок контролю реєстрації, обслуговування, розподілу й отримання зброї, боєприпасів та спеціальних засобів. Відповідно до Наказу, зброя та спеціальні засоби повинні, як правило, зберігатися у спеціально обладнаних приміщеннях/кімнатах. Наказ також визначає порядок видачі зброї конкретному працівнику міліції. Зброя та спеціальні засоби видаються під підпис особі, яка їх отримує, та в обмін на картку-замісник окремого працівника міліції. Видача зброї та спеціальних засобів без підпису заборонена. Після завершення операції зброя або спеціальні засоби повертаються оперативному черговому, який її відповідно перевіряє, вносить необхідні записи та повертає картку-замісник. Відповідно до Наказу, також забороняється передавати вогнепальну зброю, бойове спорядження та спеціальні засоби особам, які не є працівниками Міністерства внутрішніх справ або особам, які не перебувають на службі з різних причин.

Відповідно до Статуту патрульно-постової служби міліції України, після використання вогнепальної зброї працівник міліції зобов'язаний негайно відвітати в письмовій формі оперативному черговому відповідного правоохоронного органу та його керівнику для подальшого інформування прокурора. Якщо застосування вогнепальної зброї призвело до поранення, працівник міліції повинен надати пораненому екстрену медичну допомогу. Якщо застосування вогнепальної зброї призвело до загибелі, працівник міліції повинен забезпечити охорону тіла жертви до прибуття працівників правоохоронних органів або прокуратури. Працівник міліції повинен відвітати своєму керівникові про застосування вогнепальної зброї із зазначенням часу, місця, обставин і результатів такого застосування, про кількість використаних боєприпасів і про медичну допомогу, яка була надана пораненому.⁷

⁶ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/191-2014-%D0%BF/paran5#n5>.

⁷ Розділ 221 Статуту патрульно-постової служби міліції України доступний за таким посиланням: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94/page4>.